

Demeter Lajos

„HALLOTTÁTOK, SZEMERJÁN MI TÖRTÉNT...?”
A SZEMERJAI POSTARABLÁS TÖRTÉNETE

Sepsiszentgyörgyön a Vártemplom melletti református temetőben 1970-ben még épségben állt az a szerény méretű, mintegy fél méter magas, homokkőből faragott sírkő, melynek felirata arról tudósított, hogy 1889. szeptember 14-én egy huszonöt éves fiatal legény gyilkosság áldozata lett. Közel negyven év telt el azóta, hogy a szokásostól kissé eltérő sírverset lejegyeztem, a sírjelt lerajzoltam és lefényképeztem. Azóta a megsüllyedt sírkő teljesen tönkrement, feliratát lemarta az eső és a fagy. Sajnos az akkor készített fénykép és negatívja megsemmisült, de a rajz és a melléje csatolt sírfelirat szövege megmaradt:

„A szentgyörgyi temetőbe
van egy sírkő felemelve
a' van a' kőre felírva
ez a' Imre József sírja
ki gyilkosok által meghala
élete 25dik évébe
1889 szept 14n.”

Mikor a verses sírfeliratot lejegyeztem, nem is sejtettem, hogy egy helyi ballada „főszereplőjének” a nyughelyét „fedeztem fel”, pedig már ebben az időben találkoztam a ballada töredékével. Szilveszter Sándor (sz. 1902, Alsócsernáton) mondta tollba a következő strófát:

„Hallottatok, Szemerján mi történt?
A szentgyörgyi postáslegényt megölték,
Vérét vették mint a fogolymadárnak,
A szentgyörgyi postás Imre fiának...”

Nem tudta tovább folytatni, de hozzáfűzte, hogy egy igaz történetről szól. Úgy hallotta, hogy a gyilkosság az 1900-as évek elején történt Szemeria határában. Imre nevezetű postást valahol az Előpatak felé vezető úton ölték meg. A rablógyilkosságnak nagy híre volt. Ekkor keletkezett a ballada. Sokan ismerték a „szomorú nótát, énekelgették is esténként”.

A ballada teljesebb szövegével 1972-ben a Székely Mikó Kollégium (akkor 1. sz. Líceum) lapjában, a *Gyökerek*ben találkoztam:¹

Hallod, pajtás, Szemerján mi történt
(A meggyilkolt postáslegény)

Hallod, pajtás, Szemerján mi történt:
A szentgyörgyi postáslegényt megölték.
Nem megölték, hanem le is kötözték.
Háromezer forintját is elvették.

Deli sávós zöld erdőbe kivitték,
Lovát pedig fenyőfához kötötték,
Magát pedig sötét árokba vették.

– Én már többé postáslegény nem leszek,
Kalapomba kakastollat nem teszek,
Mert a kakas kukurikul hajnalba,
Kikiálcsa, hol halsz meg az éjszaka.²

Változatai közül 1973-ban még három Albert Ernő *Háromszéki népballadák* című kötetében, egy az Almási István által közreadott *Futásfalvi népdalok* című füzetben,³ egy pedig 1977-ben a *Gyökerek*ben jelent meg.⁴ A másik változatát jóval később, 1979-ben Szinte Gáborné Barabás Emiliától (szül. 1926. márc. 5., Sepsikőröspatak) jegyeztem le Sepsikőröspatakon:

„Hallottatok, Szemerján mi történt?
Imre József postáslegényt megölték.
Nem megölték, hanem esszelődözték,
A holttestét mély árokba vetették.

A lováról csengettyűjét leszedték,
Zöld erdőbe egy nagy fához kötötték.
Delzsáncát az erdőbe kivitték,
Nyóccázötven forintját mind elvették.

¹ *Gyökerek*. Iskolai folyóirat. VII, 1 (35), 1972, 93.

² Salamon Árpád jegyezte le 1972-ben. Közlő: Pakucs Andrásné Bodó Rozália, 73 éves, Réty. (Később a ballada megjelent Albert Ernő *Háromszéki népballadák* című gyűjteményében. ALBERT

Ernő 1973, 389. (308. sz. ballada).

³ ALMÁSI István 1973, 4. sz. ballada.

⁴ ALBERT Ernő i. m., 307, 309, 310. sz. balladák (389–390); *Gyökerek*, XI, 1 (41), 1977.

*Postás Imre nyisd ki gyászos kapudot,
Halva hozzák a te jámbor fiadot,
Halva hozzák, viszik a temetőbe,
Halva hozzák, viszik a temetőbe.”*

Adatközlőm a történet időpontját szintén az 1900-as évek elejére tette, akárcsak Albert Ernő 1971-ben Kálnokon gyűjtött balladájának adatközlője, Szilágyi Károly, kinek magyarázata szerint a „postáslegényecskét” „úgy a 900-as években” ölték meg.⁵

Hiába egyezett a helyszín, a meggyilkolt postás neve – már, ha megemlítették nevét a balladákban – a református temetőben nyugvó, gyilkosság áldozatává vált Imre Józseffel nem lehetett a balladát kapcsolatba hozni. Nem egyezett az időpont.

Arra, hogy a balladákan szereplő Imre József ugyanaz, mint a sírkövön megörökített személy, harminc év múltával jöttem rá. Adatokat gyűjtve a volt 1848/49-es szabadságharcosokról Háromszék egykori lapjában, a *Székely Nemzetben*, az 1889. szeptember 15-i számában *A sepsi-szentgyörgyi postarablás és gyilkosság* címmel megjelenő híradásra lettem figyelmes.⁶ A „borzasztó hírt” szinte teljes terjedelmében idézem, hiszen a helyszíni szemle megállapításai, a „főszereplő” neve egybevágh az idézett balladák tartalmával és a megénekelt áldozattal. Nyilvánvalóvá vált az is, hogy Imre József azonos a sírfeliratban szereplő személlyel. A ballada tehát nem az 1900-as évek elején, hanem jóval korábban, 1889. szeptember 14-e utáni időben keletkezett.

„Futótűz gyanánt terjedt szét tegnap délután Sepsiszentgyörgyön a borzasztó hír, hogy a Földvárra menő postát kirabolták, s a postakocsist meggyilkolták. Az esemény annál nagyobb izgatottságot keltett, mert Háromszéken postarablás emberemlékezet óta nem történt. (...)

Tegnap éjjel 1 órakor indult el Sepsiszentgyörgyről a posta a földvári vasúti állomáshoz. A postát **Imre József** (kiemelés – D. L.) postalegény vitte kétlovas kariollal. A földvári vasútállomás két és fél órai távolságra van Sepsiszentgyörgytől. (...) Reggel 8 órakor sürgöny jött az itteni postahivatal főnökéhez, melyben a földvári vasúti állomás főnöke értesítette a postahivatalt, hogy a hajnalban jönni szokott posta nem érkezett meg. Jakabos Simon, évek óta lelkiismeretes pontosságáról, (az) ismert postamester azonnal kocsira ült s Földvár felé hajtott. Útközben meggyőződött arról, hogy az éjjel után elindított posta sem Előpatakra, sem Arapatakra nem érkezett be. A földvári állomásnál átvette (...) az így megkésített levélpostát és sürgönyözött Sepsiszentgyörgyre, hogy a posta még Előpatakon sem járt, (...) a nyomozást azonnal indítsák meg. Ő maga ezalatt jelentést tett a hídvégi csendőrös parancsnokságnál, honnan a csendőrök nyomban kiszálltak a kutatásra. (...) A városi

rendőrség összes személyzete, élükön a rendőrkapitány, szintén kutatni indult. Délután 4 óra körül Csorja Balázs csendőrös vezető (...) megtalálta a postakocsis holttestét. A kocsis ott feküdt a Szemerja és Előpatak között lévő úttól balra eső patak partján, holtan: mellette több lösebb tátongett, szája, teste vérral volt borítva. Szemközt az úgynevezett Kedves-kúttól (Tetves-kút!) nem messze, magas, szakadásos helyen elégett levelek, pénzes zacskók darabjai heverték, (...) sokkal távolabb, az erdő mélyében a kariolt és a lovakat találták meg.

A kariol első részén, a kocsis ülését képező pénzesláda (...) föl volt feszítve, a Wertheim-zárja leszakítva, s maga a láda üresen állott. (...) Lenn, az elégett levélsomók darabjai mellett szétört üvegek és borospalackok heverték, melyek szintén a postaszállítmányhoz tartoztak. (...) Egyelőre valószínűnek látszik, hogy a gyilkosságot és rablást, a helyi viszonyokkal teljesen ismerős gonosztevő követte el. (...) A rablógyilkosnak tudnia kellett, hogy a feltettebb s értékesebb küldemények itt vannak (a kocsis ülését képező pénzesládában) elhelyezve, s nem a kocsis tulajdonképpeni belsejében, amelynek zárát a tettes sértetlenül hagyta. Jól kellett ismernie az erdőrészt is, hova áldozatát vitte, s ahol a kocsit hagyta. Nagyon valószínű, hogy a gyilkos talán már a Szemerja-városrész végén, vagy valahol az országúton várt az áldozatára. Ott felkészkedett a postakocsis mellé, s közvetlen közelből, talán éppen revolverlövésekkel kioltotta az életet a kocsiból, s aztán az általa jól ismert úton maga hajtott be az erdőbe, hol először a meggyilkolt postalegényt (...) **bedobta az árokba** (kiemelés – D. L.), s csak azután látott a kocsis kirablásához.

Jól kellett a helyet ismernie a gyilkosnak. Ez az egyetlen hely, ahova könnyebben föl lehet hajtani kocsival az országútról az erdőbe (kiemelés – D. L.). Ezen a helyen szokott a városi közönség májálisokat tartani. Azon innen nincs kocsit az erdőbe, azon túl az előpataki régi utat nem merte használni, valószínűleg attól tartott, hogy megkésik a véres munkával, s az Előpatakról gyalog bejáró borvizet oláh asszonyok által korahajnalban megzavarhatnák. A gyilkosnak még az is megtért az eszébe, hogy a **postalovakról a csengettyűket levágja** (kiemelés – D. L.), nehogy a csengettyűk árulói lehessenek, ott kapták meg azokat a földön, az erdő között.

Az **elrabolt pénz 824 frt. 55 krt.** (kiemelés – D. L.) tesz ki, a megsemmisített ajánlott, s egyéb leveleken kívül. (...)

A vérlázító eset nagy izgatottságot keltett városszeret, s a megrémült lakosság a postarablás és gyilkosság részleteiről beszél ma csupán. (...)

Nem lehet tudni még, egyedül volt-e a gyilkos, vagy bűnrészesei is voltak, ami inkább is feltehető. A vizsgálata, melyet nagy eréllyel megindítottak, talán kellő világot fog vetni erre a borzasztó eseményre...”⁷

⁵ ALBERT Ernő i. m., 535.

⁶ *Székely Nemzet*, VII, 143, 1889. szept. 15.

⁷ *Székely Nemzet*, VII, 143, 1889. szept. 15.

A *Székely Nemzet* következő száma a helyszíni és a boncolási szemle alapján pontosította és újabb részletekkel tette világosabbá a rablógyilkosság elkövetésének történetét. Kitudódott, hogy nem egy, hanem többen követték el a gyilkosságot. Amint az első vizsgálatkor megállapították, legalább egy a rablók közül pontos helyismerettel rendelkezett. Biztos információk beszerzése után tervelték ki a rablást. Tudták, hogy a menetrend szerint járó hajnali posta éjfél után 1 és 2 óra között halad át Szemerja és Előpatak között. Azon a bizonyos napon az adóhivatal 22 000 Ft-ot küld Budapestre. (Valamilyen oknál fogva azonban az utolsó pillanatban a pénzküldemény postázását elnapolták, így csak a magánszemélyek által feltett pénzüsszeghez jutottak hozzá az útonálló gyilkosok).

A rablók azt is tudták, hogy az úgynevezett Gyilkos-árok⁸ mellett országútrészen, ahol az út kissé emelkedik, le szoktak lassulni az addig ügető lovak. Ezt a természet adta helyet és lehetőséget használták ki a tettük elkövetésére. Nem messze az országúttól tüzet gyújtak az erdő sűrűjében, és itt várták be a postát. Egyike a rablóknak a lovakat tartóztatta föl, míg a másik kettő lelőtte az ülésről a postakocsist. Megállapították, nem pisztoly végzett az áldozattal. A boncoláskor kiderült „*Imre József testébe tizenhat fickógolyót (postát) lőttek (...). A lövések puskából történtek, s (...) arra mutatnak, hogy legalább három lövést tettek (...) áldozatukra, és pedig nagyon közelről.*” Legtöbb golyó a mellben volt, kettő átfúrta egészen a testet, a másik lövés a vállcsontját, a harmadik a térdizületeket és a combcsontját törte össze. „*A szerencsétlen legényt általában úgy összelőtték a gyilkosok* (kiemelés – D. L.), *hogy különösen a mellet ért lövések közül bármelyik is halált okozó lehetett volna.*” „*A hullát alig 20–25 lépésnyire, az országúttól balra, a patak partjára, egy árokba hurocolták. (...) A lovakat ők magok hajtották fel a Gyilkos-árok melletti úton fölfelé.*” (kiemelés – D. L.). Ott feszítették fel a postaládát, ahol a meredek oldal miatt a lovak már nem tudták tovább húzni a postakocsit. A láda tartalmát tovább vitték és jóval fennebb, egy másik tisztáson, a meggyújtott levelek lángjánál ürítették ki a pénzeszacskók tartalmát.⁹

A két híradás kiemelt részei egyértelműen alátámasztják, hogy létezhetett egy „alapballada”, amely

pontosan megénekelte a történetet. Az ismeretlen szerző a rablógyilkosság elmeséléséhez egy Székelyföldön eléggé elterjedt balladatípus formuláját használta.¹⁰ Az ilyen kezdőformulájú balladák az énekmondó balladák közé tartoznak.¹¹ Általában kérdéssel kezdődnek, amellyel a hallgatósághoz szólnak és a történet pontos helyét jelölik meg. A második sorban a balladahős nevét és halálának körülményét (a gyilkosság tényét) adják mindenki tudtára. A harmadik és negyedik sorban egy megszokott formulát (*vérét vették, mint a fogoly-madárnak, X. Y.-nak*, vagy pedig *X. Y. fiának*) használnak, avagy a gyilkossággal kapcsolatos pontosításokat közlik. A továbbiakban magát a történetet mesélik el.

Esetünkben ez a felsorolás leginkább az „alapballadára” lenne a jellemző. A közreadott balladák közül a rétyi és a sepsikőröspataki teljesebb változatokban elemeiben, a többiben az alapformulák használata mellett, egy-két sorban, esetleg egy strófában ismerhető fel a történet azonossága.

Több generációnyi idő telt el a gyilkosság óta. A ballada változásokon ment át. Az adatközlők emlékezetében sokszor csak töredékében maradt meg a szöveg, de a *Függelékben* újraközlött balladák mindegyikében található olyan elem, amely igazolja, hogy mindegyikük az 1889. szeptember 14-i rablógyilkosságról szól.¹²

Azokat a részleteket, amelyek a balladákban is fellelhetőek, a korabeli két híradásból vastagított kurzív betűkkel emeltem ki.

Az újság tudósítása szerint „*a szerencsétlen legényt általában úgy összelőtték a gyilkosok, hogy különösen a mellet ért lövések közül bármelyik is halált okozó lehetett volna.*” Ezt meséli el az oltszemi változat második szakaszának első két sora: „*Nem megölték, nem megölték, / Hanem meglövődözték.*”, a sepsikőröspataki változat első szakaszának harmadik sora: „*Nem megölték, hanem esszelődözték.*”, avagy a futásfalvi ballada második és harmadik sora is: „*A szentgyörgyi postáslegényt megölték, / S nem megölték, hanem átlövődözték.*”

A valóságban megtörténtekkel ellentétben az eszteleni változat úgy tudta, hogy Imre Józsefet „*főbe lödözték*”, a rétyi, hogy a postáslegényt „*nem megölték, hanem le is kötözték*”, a dálnoki, hogy „*fejét vették*”,

⁸ Sok esztendővel ezelőtt „*éppen ilyen gonosztévők ott végeztek ki négy becsületes száz atyafit a pénzüért.*” Akkor kapta a vízmosásos szakadékos völgyület a Gyilkos-árok nevet. *Székely Nemzet*, VII, 144, 1889. szept. 17.

⁹ *Székely Nemzet*, VII, 144, 1889. szept. 17.

¹⁰ Katona Ida (Az egymásért haló szerelmesek) balladája ugyanehez a balladatípushoz tartozik. Albert Ernő jegyezte le a 85 éves kálnoki Kisgyörgy Ferencnéől, hogy a tragédia utáni napokban a sepsiszentgyörgyi nagyvásáron nyomtatott lapokon árulták a ballada szövegét. „*Aki árulta, Ikafárváról jött. Amikor kezdte énekelni,*

úgy vették, hogy majdnem megölték”, akkora volt az érdeklődés. (ALBERT Ernő i. m., 543) Feltehetően az elején ehhez hasonlóan terjedhetett el a *meggyilkolt postáslegény* balladája is.

¹¹ ALBERT Ernő i. m., 44–49. (Faragó József bevezetője); FARGÓ József 1977, 372–388.

¹² A csíkvacsárcsi töredékes változatban, melyet Albert Ernő 1973-ban jegyzett le Bíró Ignácné Lakatos Margittól, már a helyszín sem Szemerja, hanem (Csík)szentmihály. Ez a helység nyilvánvalóbbnak tűnt a ballada ismerőjének, mint a csíkszékiek által alig ismert Szemerja.

a kálnoki, hogy egy karóval agyonverték, a csíkvacsárcsi pedig, hogy „*meg sem ölték, csak keresztüllövöldözték*”.

Az újság híradásai szerint a rablógyilkosok a postáslegény hulláját az országúttól balra, mintegy 20–25 méterre, a patak partján egy árokba vetették. A lovak csengettyűjét, hogy hangjuk ne árulja el őket, levágták. A postakocsit a Gyilkos-árok kaptatóján az erdőbe behajtották és ott rabolták ki. Minderről a rétyi változat így szól: „*Deli sávos zöld erdőbe kivitték, / Lovát pedig fenyőfához kötötték, / Magát pedig sötét árokba vették.*”

Ehhez hasonlóan meséli el a történetet a sepsikőröspataki: „*A holttestét mély árokba vetették. / A lováról csengettyűjét leszedték, / Zöld erdőbe egy nagy fához kötötték. / Delzsáncát az erdőbe kivitték.*”, és a futásfalvi változat is: „*A lováról a csengettyűt levették, / Őt pedig egy mély árokba bevették.*”

A lovak csengettyűjének levágását a sepsikőröspataki és a futásfalvi változatokon kívül az esztelneki is megemlíti. Az oltszemiben annyi szerepel a gyilkosság epizódjaként, hogy a postás kocsiját egy mély árokba vetették, a kálnokiban, hogy a holttestet a delzsáncon az erdőbe vitték ki.

Nyilvánvaló, hogy a szállított pénzért gyilkolták meg a postáslegényt. Erről a rétyi, az oltszemi, a sepsikőröspataki, a futásfalvi és a csíkvacsárcsi változatok is tudósítanak. Az eredetileg elrabolt összeghez (824 Ft 55 krajcár) legközelebb a sepsikőröspataki („*Nyóccázötven forintját mind elvették*”) és a futásfalvi („*Nyolcszázötven forintját is elvették*”) áll. Az esztelneki 1500 Ft-ot, a rétyi jóval nagyobb összeget (3000 Ft-t), a csíkvacsárcsi mindössze 63 Ft-ot említ. Ilyen csekély összeg elrablásáról tudott a Csíkszentkirályon lakó Tánczos Simon is, aki a balladának csupán az első két sorát tudta idézni. „*Valami zsebpénze vót a kocsinak. Csak valami hetven forint lehetett nála, sok pénz nem vót.*”¹³

A balladaváltozatokba az eredeti történettől való eltérések az idők folyamán kerültek bele. Ahogy múlt az idő, feledésbe merült a történet, a szájról szájra áthagyományozott ballada élte a saját életét, megmaradt az alaptörténet, de alakult, változott az újabb előadók képzeletében és ajkán. Ezt bizonyítja a csíkvacsárcsi töredék is, amelyben már nem Szemerja, hanem (Csík)szentmihály szerepel mint helyszín.

Imre József postás nevét az oltszemi, a sepsikőröspataki balladaváltozat és a sepsiszentgyörgyi töredék örökítette meg. A kálnoki változat postás Gyula fiáról (!), a többi névtelenül a szentgyörgyi vagy

szemeriai, illetve szentmihályi (!) postáslegényről szól. Az áldozat eredeti neve Varga Imre József volt. Oltszemen született, mindössze 24 évet élt. Református szertartás szerint 1889. szeptember 15-én temették el.¹⁴ Temetéséről a *Székely Nemzet* is beszámolt. Nem tartozott a város előkelőségei közé, de temetése mégis rendkívüli volt:

„*A kegyetlen halállal kimult Imre József postalegény holttestét tegnap délután temették el a Ferenc József kórházból nagy részvéttel és valóban példászerű pompával. A temetésen jelen volt Potsa József főispán, a megyei és városi összes hivatalos testületek, a kir. hivatalok, tanári, tanítói testületek, a városi polgárság nagy száma, s a vidék előkelőségeiből többen. A közszolgálati teljesítése közben ilyen végzetesen kimult postalegény koporsója díszes kocsin élő virágokból font koszorúkkal volt borítva. A sepsiszentgyörgyi ref. egyházi dalárda zengett megható gyászdalokat, s Bedeházi János ref. segédlelkész bugó imája után a városi zenekar gyászdíndulói hangja mellett vonult fel a nagyszámú kíséret a ref. temetőbe, hol a szerencsétlen véget ért ifjú, ki a legbecsületesebb és leghűségesebb szolgáló egyike volt évek során át a postahivatalnak, örök nyugalomra helyeztetett.*”¹⁵

A hatóságok a posta kimaradásáról a „*gyilkosság délutánján*” értesültek, a nyomozást azonnal megkezdték, de a rablók többmint 14 órai előnyt nyertek. Az elején helyben tapogatóztak a nyomozók, kihallgattak néhány gyanúsítottat, de azok tisztázni tudták magukat. A valódi tetteseket a csíkszentimrei falusbíró éberségének köszönhetően sikerült elfogni. Feltűnt neki, hogy Tánczos Istók Mihály és Sofron András „*szokatlan módon költeznek, marhákat, sertéseket vásárolnak, s a mészárszékekben szokásuk és szegény anyagi helyzetük ellenére, 10–15 kilogramm húst méretnek, holott mindennapjaikat eddig napszámosság útján szerezték be*”. Gyanússá vált a két napszámos, és feljelentette őket a csíkszokmási csendőrségen. Szeptember 29-én két csendőr ki is szállt Csíkszentimrere, „*de ennek Tánczos és társa nesztét vette.*” Tánczos Istók Mihály nyomban megszökött a faluból, Sofron András két napig bújkált a törvénytelen feleségével, majd ő is megszökött. Élettársát és a közvetett gyanúsítottat, Tánczos testvérét, Tánczos Tódor Jánost sikerült elfogni. Az elején tagadott, de kihallgatása során „*egyes elejtett szavaiból*” nyilvánvalóvá vált, ha nem is részese, de tudomása lehet a gyilkosságról. Egy útjátvesztett levelezőlap „*kálváriája*” törte meg. A rablógyilkosság előtti napokban ugyanis Tánczos Mihály nevére a postára egy értesítés érkezett. Azonban a faluban két Tánczos Mihály élt, a postás nem

¹³ A teljes szöveget lásd a *Függelékben*. Ezúton mondok köszönetet dr. Tánczos Vilmos néprajzkutató egyetemi tanárnak a segítségért, és azért, hogy a balladával kapcsolatos feljegyzéseit rendelkezésemre bocsátotta.

¹⁴ SÁL, Fond 105, nr. 583, fol. 189v–190r.

¹⁵ *Székely Nemzet*, VII, 144, 1889. szept. 17.

az érintettnek, hanem a másiknak kézbesítette. A lapon annyi állt *„a vadpávának jó áruk van, s azokat minél előbb vigyék”*. Nem értette miről van szó, ezért a levelezőlapot elvitte a bírónak, aki tovább adta a címzettnek, az pedig megkapva az értesítést, csakhamar eltávozott a faluból. Ez éppen a rablógyilkosság idejére esett. A vallatások során kiderült az is, hogy ugyanebben az időben Tánczos Tódor János sem tartózkodott otthon.¹⁶

Távozását a faluból nem tudta indokolni, végül megtört és beismerő vallomást tett. Megnevezte az értelmi bűnszerzőket és a tetteseket. A szökésben lévő kettőn kívül a gyilkosokat mind letartóztatták.¹⁷

Tánczos Tódor Jánost Sepsiszentgyörgyre szállították, alig volt huszonnégy éves, akárcsak az általuk meggyilkolt postáslegény. *„Avult zeke volt vállain, elrongyolódott fehér harisnya (condra) nadrágja bocsorba kötözve, igazi ágrólszakadt kinézést kölcsönzött neki. Vállain a két puská, mellyel a postáslegényt, állítólag, lelőtték, mint corpus delicti. A bűntény a körülményekből ítélve, már régen elő volt készítve, csak a jó fogás alkalmára vártak a jómadarak. Ami bizonyára be is következett volna, ha a sepsiszentgyörgyi kir. adóhivatal 20 000 forintnak postára adásával a véletlen miatt el nem késik. Ebből is nyilvánvaló, hogy a zsi-ványoknak avisio adatott, de a pénz elküldésének megkéséséről nem volt idejük a beavatottaknak értesíteni a gonosztevőket.”*¹⁸

A vizsgálat során kiderült, hogy az értelmi szerzők a gyergyószentmiklósi Czárán Ede, a csíkszentimrei Tánczos Istók Mihály és a sepsiszentgyörgyi Salati András, a végrehajtók, Tánczos Istók Mihállyal az élen, Sofron András és Tánczos Tódor János voltak. Mind Czárán, mind Salati *„jó családból származó”,* valamikor vagyonos kereskedő volt, de *„a lejtőn addig-addig csúsztak lefelé, míg a renyhesség eléggé jónak talált minden eszközt arra, hogy a komoly munka fáradalmaitól megkímélten, a szerezni lehessen és élni – minél kevesebb gonddal”* bűnbe nem vitte őket. Mindketten családosok. Salati 47 éves, valamikor vagyonos ügynök és kereskedő, lopásért, Czárán 52 éves, ugyancsak lopás vétségével kereset alatt álltak. Salati pénzhamisítás büntetésével, Czáránt hamis csődjelentés tényével ítélték szabadságvesztésre. Mondhatni azt is, hogy *„börtönpajtások”* voltak. Az örmény származású Czárán Ede és Tánczos Istók Mihály, aki lopott lovak továbbadásával foglalkozott (az egyik uzoni vásárban rajta is kapták), ugyancsak a börtönben ismerkedtek

meg. Itt tervezték el a postarablást. Czárán mint régi ismerőst vonta Salati a tervbe, aki megígérte a rablóbandának, hogy kimenekülhessenek az országból, hamis útleveleket szerez. Salati ismerte a helyi viszonyokat, családja révén pontos információkat tudott szerezni. Arról is pontos értesüléshez jutott, hogy a posta mikor és melyik járáttal küld jelentősebb összegeket a földvári vasútállomásra. Csak elvetemült cimborákra volt szükség. Ezeket az embereket Tánczos Istók Mihály biztosította a maga, Sofron András (jó puskás és céllövő hírében állt), és öccse, Tánczos Tódor János személyében.¹⁹ Hogy a gyanúnak még az árnyéka is elkerülje a két volt kereskedőt, valószínűleg egy ügyes „manőverrel”, kisebb vétség miatt 1889. szeptember 13-ra letartóztattatták magukat. Ezzel – számításaikkal ellentétben csak egy időre – kivonták magukat még a legkisebb gyanú árnyéka alól is. A hatóságokban fel sem merült *„lehetségesnek, hogy két bezárt egyénnek valami köze lehessen a rablógyilkosságban”*. Az általuk küldött képeslap, melyben *„vadpávákat”* kértek, azzal az indokkal, hogy azoknak a sepsiszentgyörgyi kereskedőknél és vendéglősöknél jó ára van, csak a jelszó volt, jelezték, hogy a posta jelentősebb pénzüsszeget szállít a vasútállomásra.

Számításaikat áthúzta az adóhivatal. A 20 000 forint küldését elnapolták. Erről az értelmi szerzők a végrehajtó gyilkosokat értesítették. A rablók, akik hamarabb érkeztek, közben egy másik postaküldemény kirablásával is megpróbálkoztak, de elszalasztották. A kudarc miatt nem adták fel a szándékukat, visszavonultak a búvóhelyükre. Abban reménykedtek, ha olyan tetemes összeget nem is rabolhatnak, mint amelyről eredetileg szó volt, de a következő postajarat magánküldeményeinek révén jelentékeny pénzhez juthatnak. Sofron András ki is jelentette, ő Csíkból nem jött hiába. Bevárták a következő hajnali járatot. A Gyilkos-árok előtti kaptatóra, hogy feltartóztassák a kariolt – a vallomások szerint – Tánczos Tódor Jánost, a fiatal legényt küldték ki.²⁰ Sofron egy kétszövű, Tánczos Istók Mihály egyszövű puskával az útmelletti árokba bújtak. Mikor a kocsi a kaptatón a hídra érkezett, viszonylag közlelől, egyszerre lőttek. A halott tetemét a patak melletti árokba vonszolták, a postakocsit, levágva a lovakról a csengettyűket, a Gyilkos-árok mellett az erdőbe vitték és ott rabolták ki. Tánczos Tódor János azt mondta a rendőrségnek, ő nem volt jelen a fosztogatáson, neki társai utóbb mindössze 50 Ft-t adtak.

¹⁶ Székely Nemzet, VII, 156, 1889. okt. 8.

¹⁷ Székely Nemzet, VII, 157, 1889. okt. 10.

¹⁸ Székely Nemzet, VII, 158, 1889. okt. 12.

¹⁹ Tánczos Simon, aki személyesen ismerte a már börtönéből szabadult Tódor Jánost, úgy tudta, hogy a gyilkosság elkövetésekor mintegy 18 éves lehetett. *„Valami bákán, rámenős csóró vót, ezért vették be a bandába”*.

²⁰ Hasonlóan emlékezett erre vissza Tánczos Simon is, aki a rablástól eltelt több mint 100 év múltával, megdöbbenően, a korabeli híradásokkal egybehangzóan mesélte el a szemerjai gyilkosság történetét. Lásd a Függelékben.

Salati András és Czárán Edét a rablás utáni napokban, mint gyanún felül állókat, szabadlábra helyezték. Salati és Czárán a „tökéletes alibi” tudatában biztonságban érezték magukat, nem hagyták el az országot. Sőt, Salati jelentkezett a hatóságoknál és felajánlotta, hogy segít a rablók kézrekerítésében. Felhatalmazást kapott, Csíkba utazott, de ott nem-hogy kézre adta volna a főbűnösöket, inkább értesítette Tanczos Istók Mihályt és Sofron Andrást, hogy gyanúba kerülhetnek, meneküljenek. Nem számított arra, hogy Tanczos Tódor Jánost is befoghatják, az vallatáskor megtörik és a törvény kezére adja a tetteiket, arra pedig egyáltalán nem, hogy ő is a vádlottak padjára kerül...²¹

Az elfogott gyilkosok elítélésére 1890. augusztus 21-én került sor. A tárgyaláson a vádlottak és a tanúk kihallgatása után Tanczos Tódor János, Czárán Ede és Salati András életfogytiglani büntetést kapott. Ugyanakkor mindhármukat 10 évig tartó politikai jogvesztésre, 1200 Ft 10 krajcár kár és költségek megtérítésére ítélték.²²

A kézdivásárhelyi kir. törvényszék ítéletét a m. kir. Curia felülbírálta, és megváltoztatta. Tanczos Tódor Jánost 15 évi fegyházra és 10 évi jogvesztésre ítélte, Salatit és Czáránt a bizonyítékok elégtelensége miatt felmentette. A fellebezések után a Curia ismételen döntött. Részben helyben hagyta a M. Kir. Tábla ítéletét, de Tanczos Tódor János büntetését újból csökkentette. Abból az okból enyhített a fogságán, hogy a „*vádlott az egész idő alatt őszintén beismerte bűnösségét*”.²³

Az ügy ezzel nem zárult le teljesen, hiszen két tettes, a „*főkolompós*” Tanczos Istók Mihály és rablógyilkos társa, Sofron András Bukovinában, esetleg Romániában bujkált. Hiába köröztették őket a nagykövetség útján, 1891-ben még nem akadtak a nyomukra...

Tanczos Simon adatközlő szerint Tódor János 11 évet töltött a börtönben. Ott tanulta ki a szabómessterséget, melyet szabadulása után is folytatott. A Romániába szökött rablók az idő teltevel, mert ügyük elévült, büntetlenül visszatértek az országba.²⁴

Demeter Lajos – Bod Péter Megyei Könyvtár, Sepsiszentgyörgy; demlajos@freemail.hu

Függelék

1.

Imre József fia

(A meggyilkolt postáslegény)

Hallották-e, hallották-é,
Hogy Szemerján mi történt:
Postáslegényt, postáslegényt
Megölték a pénziért.

Nem megölték, nem megölték,
Hanem meglövődözték,
A kocsiját, a kocsiját
Egy mély árokba vették.

Vérit vették, vérit vették,
Mint a fogolyadárnak,
Imre József, Imre József
Legkisebbik fiának.

Oltszem, Kurké Andrásné Kurké Piroška, 34 éves.
Gyűjtötte Imreh Zsuzsanna, 1971.
Megjelent: Albert Ernő: *Háromszéki népballadák*, Kriterion
Könyvkiadó, Bukarest, 1973, 307. ballada (389. old.).

2.

Postás Gyula fia

(A meggyilkolt postáslegény)

Hallották-e Szemerján mi történt:
A szentgyörgyi postás fiát megölték,
Nem megölték, hanem fejét levették,
Lováról is a csengettyűt leszedték.
Vérét vették, mint a fogolyadárnak,
A szentgyörgyi postás Gyula fiának.

Dálnok, Nagy B. Ferencné Bokor Rózália, 50 éves.
Gyűjtötte Faragó József, 1960.
Megjelent: Albert Ernő: *Háromszéki népballadák*, Kriterion
Könyvkiadó, Bukarest, 1973, 309. ballada (390. old.).

3.

Hallották-e, hogy Szemerján mi történt

(A meggyilkolt postáslegény)

Hallották-e, hogy Szemerján mi történt:
Szegén postáslegényecskét megölték.
Nem megölték, karóval agyonverték,
S delizsáncon az erdőbe kivítették.
Három varjú mindig csak azt károgtat:
Vigyázz, vigyázz, szegény postáslegényecske magadra!

Kálnok, Szilágyi Károly, 80 éves.
Gyűjtötte Albert Ernő, 1971.
Megjelent: Albert Ernő: *Háromszéki népballadák*, Kriterion
Könyvkiadó, Bukarest, 1973, 310. ballada (390. old.).

²¹ Lásd *Székely Nemzet*, VII, 156, 157, 158, 1889. okt. 8., 10., 12.

²² Lásd *Székely Nemzet*, VIII, 78, 130, 131, 132, 1890. máj. 18., aug. 23., aug. 24., aug. 26.

²³ *Székely Nemzet*, IX, 90, 1891. jún. 13.

²⁴ Lásd a Függelékben.

4.

Hallod, pajtás

(A meggyilkolt postáslegény)

Hallod, pajtás Szemerján mi történt,
A szemeriai postást megölték,
Nem megölték, hanem főbe lődözték,
Ezerörszáz forintját is elvették,
Ezerörszáz forintját is elvették,
Őt pedig a sötét árokba vették.

Esztelnek, Mike Györgyné Kelemen Berta, 78 éves.

Gűjtötte Tubák István

Megjelent: *Gyökerek*, XI, 1 (41), 1977.

5.

Hallották-e, hogy Szemerján mi történt

(A meggyilkolt postáslegény)

Hallották-e, Szemerján mi történt
A szentgyörgyi postáslegényt megölték.
S nem megölték, hanem átlövöldözték,
Nyocszázötven forintját is elvették.

Nem megölték, hanem átlövöldözték,
Nyocszázötven forintját is elvették.
A lováról a csengettyűt levették,
Őt pedig egy mély árokba vetették.

Futásfalva, Páll Bálintné Deák Ágnes, 78 éves.

Gyűjtötte Almási István.

Megjelent: Almási István: *Futásfalvi népdalok*.

Sepsiszentgyörgy, 1973 (4. sz.).

6.

Postáslegény

(A meggyilkolt postáslegény)

Hallottad-e, pajtás, a faluban mi történt,
A szentmihályi postáslegényt megölték.
Meg sem ölték, csak keresztülvöldözték,
Harvanhárom forintját is elvették.

Vacsárcsi, Bíró Ignácné Lakatos Margit, 52 éves.

Gyűjtötte Albert Ernő, 1973. aug. 5.

Megjelent: *A halálra táncoltatott leány. Csíki népballadák*.

Albert Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2004, 245.

7.

„Az a két veresbelű[körte]fát az öreg Tódor János ótotta vót apámnak. Valamikor akkor, amikor én annyi üdös lehettem, mind ezek itt ne. (Az óvodás korú unokákra mutat.) [A Tódorok románok?] Lehet, hogy az! Ennek a Tódor Jánosnak ivadékját nem tudom, hogy ki vót az apja vagy a testvére. Az öreg bé vót zárva, ez a Tódor János. Szimérián megölték vót egy postáslegént. Akkor elyen kocsival hordták a postát. S ott valami banda szervezte ott a [rabló]bandát, adták a tippet, hogy a pénzt most viszik ekkor s akkor. De nem eltalálták vót, értetted-e? [Ezt hol csinálták?] Szimérián. Idele valahol Háromszéken, te jobban tudod. [...] Még nóta es vót rólla: „Hallod, rózsám, Szimérián mi történt, / a szöngyörgyi postáslegént megölték...” Met akkor tizenhét éves vót ez a Tódor János csak. Hát ezek megfogták az izét. (ti. a postáslegényt). Ez csak tizenhét éves vót, de valami bákán, rámenős csóró vót, azért vették bé a bandába, tudod, hogy olyan virtuosos vót. E fogta meg a lovat, e fogta a lovat. S a mások az erdőből rejalóttak. Meglőtték. S akkor ott kihántak mindent, kiforgattak, de pénz nem vót. Valami zsebpénze vót a kocsisnak. Csak valami betven forint lehetett nála, sok pénz nem vót. Előre így elfuttak, de a kocsit s a lovat behajtották az erdőbe, a lovat oda megköttek, s otthagyták. Osztán töt múlt az idő, s akkor valami a[z] történt, hogy akik felbízatták ezeket, ezek kételkedni kezdtek a dologba, hogy ezek, akik a merényletet megcsinálták, a pénzt megkapták, s velük nem osztották meg. S ott valami levelet írtak, levelezni kezdtek. Persze akkor es nyomozás vót, osztá nem tudom, mennyi üdö töt belé s mennyi nem, de a levelezésen keresztül valami kiszivárgott. S akkor osztá elkezdték fogdosni őket. Azt nem tudom, hogy ők tudtak-e erről (ti. a levelezésről). Osztán ezt a Jánost elfogták vót, ezt a fiatal csórót. Osztán hogy még közüllük fogtak-e el, nem fogtak-e el, azt nem tudom. Akkor olyan törvén vót az első magyar világba, hogy ezek (ti. a többi gyilkosok) osztán azt csinálták, hogy átolsozkothek Romániába, met ha átolment Romániába, s akkor ott nem tudom mennyi üdeig elbukált, egy évig vagy meddig, osztán rehabilitálták. Ha valamennyi üdeig elbukált, s nem tudták lefogni, akkor ha akart, hazajöhetett. Osztá nem tudom, hogy János vót-e egyedül bészárva, de ő vagy tizenegy évet vagy mennyit vót benn. Az öreg. [Lettek aztán leszármazottai?] Nem lett senki. Az reget jól üsmertem, engem ő ötoztetett. Nadrágot csinált nekem posztóból. Ott tanulta a szabóságot a börtönbe.”

Csíkszentkirály, Tánczos Simon (sz. 1928).

Lejegyezte Tánczos Vilmos, 1995. dec. 18.

Irodalom

ALBERT Ernő

1973 *Háromszéki népballadák*, (Farág József bevezetőjével és jegyzeteivel), Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

2004 *A halálra táncoltatott leány. Csíki népballadák*. Albert Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 245. (163. sz.)

ALMÁSI István (közléteszi)

1973 *Futásfalvi népdalok*. Népi Alkotások és a Művészeti Tömegmozgalom Megyei Irányító Központja, Sepsiszentgyörgy. (4. sz.).

FARAGÓ József

1977 Háromszéki helyi balladák, in: Uő: *Balladák földjén*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 372–388.

„*Ați auzit ce s-a întâmplat la Szemerja...?*”

Povestea jefuirii poștei din Sepsiszemerja

(Rezumat)

Pe 14 septembrie 1884 o „știre îngrozitoare” a agitat spiritele locuitorilor orașului Sfântu Gheorghe. S-a comis o omucidere cu scop de jaf la marginea comunei Sepsiszemerja (Simeria, azi cartier al mun. Sf. Gheorghe) în drum spre Vâlcele, în pădure. L-au omorât pe poștaș și au jefuit diligența, care se îndrepta spre Feldioara. Ziarul local *Székely Nemzet* a relatat despre această crimă și jaf, respectiv, în 1890, despre condamnarea făptașilor prinși. Probabil, cu câteva zile după această crimă s-a născut balada „*Tânărul poștaș omorât*”. Una dintre primele variante a fost publicată în 1972 de Ernő Albert în revista școlară intitulată *Gyökerek*. De atunci s-au descoperit mai mult de 7 variante.

Relatările ziarului *Székely Nemzet* și conținutul baladei a adus la iveală că tânărul poștaș omorât era originar din Olteni și a fost înmormântat în cimitirul reformat din Sfântu Gheorghe. Versurile trecute pe piatra lui funerară puteau fi încă citite în anii '70. Piatra există și acum, însă inscripția s-a șters de tot de atunci, este ilizibilă.

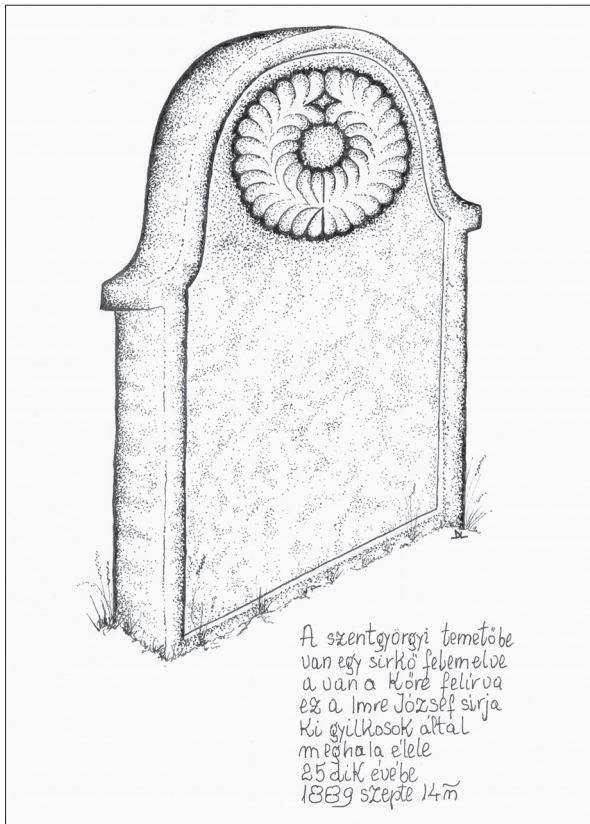
“*Have you heard what happened in Szemerja...?*”

The story of the post-coach robbery in Sepsiszemerja

(Abstract)

On 14 September 1884 “terrifying news” shocked the inhabitants of Sepsiszentgyörgy (Sf. Gheorghe, Covasna county). A murder and robbery had happened in the outskirts of Sepsiszemerja, today part of Sepsiszentgyörgy, on the way to Előpatak (Vâlcele), in the forest. A young postman was killed and a diligence heading to Földvár (Feldioara) was robbed. The local newspaper *Székely Nemzet* also covered the murder and the robbery and, in 1890, the conviction of the caught perpetrators. Possibly a few days after the crime the ballade “*The murdered young postman*” was born. One of the first versions was published in 1970 by Ernő Albert in the school magazine called *Gyökerek*. More than 7 other versions have been discovered since then.

The articles of the *Székely Nemzet* and the contents of the ballade revealed that the postman was originating from Oltszem (Olteni) and was buried in the Calvinist cemetery in Sepsiszentgyörgy. The inscription in verse on his grave-stone could still be read in the seventies. The tombstone is standing even now, but the inscriptions have faded away and are illegible.

1. ábra A sírkő rajza és felirata. Rajz: Demeter Lajos, 1971.

2. ábra Imre József sírköve. Fotó: Demeter Lajos, 2008.

